

СУЧАСНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

Анотація

Досліджено основні напрями формування державної інноваційної політики у провідних країнах світу. На його основі обґрунтовано, що є найбільш вигідною для України за умов формування державної інноваційної політики, спрямованої на активізацію науково-технічної і інноваційної діяльності.

Summary

The analysis direction formed of innovation political concluding countries. Is grounded advantage of formation in Ukraine market focused national innovation political directed on activation scientific, technical and innovation activity.

Ключові слова: інновація, економіка знань, державна інноваційна політика.

Вступ Головним джерелом економічного зростання у XXI столітті є формування нових знань та технологій.

В умовах економіки, яка базується на нових знаннях виграє той, хто вмів їх використовувати і перетворює у дохід. Формування нових знань і перехід до заснованої на знаннях економіки є нині однією з глобальних тенденцій і ключовим чинником поступу практично всіх розвинених країн[1].

Стрімкий світовий розвиток нових технологій вимагає від України вибору інноваційного за змістом і характером шляху подальшого розвитку. На жаль вирішення цього питання в нашій країні проходить в умовах непередбачуваності та відсутності виважених шляхів розвитку на довгострокову перспективу. В країні здійснюється непередбачуване реформування та впроваджуються несистематизовані програми, подальшого економічного розвитку. Тому зараз назріла гостра потреба у виважених шляхах інноваційного розвитку на базі оцінки відомих підходів, та розробці нових, призначених для прориву інноваційної діяльності держави виходячи з існуючих внутрішніх та зовнішніх умов. Невідповідність економічним вимогам в порівнянні з провідними країнами світу може стати головним гальмом економічного розвитку нашої країни.

За останнє десятиліття в державі було визнано необхідність створення системи стратегічного управління на основі інноваційного шляху розвитку. Про що, свідчать матеріали послання Президента України до Верховної Ради “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002-2011 роки”. У посланні особливо підкреслюється, що: “основою стратегічного курсу, його базовими принципами має стати реалізація державної політики, спрямованої на запровадження інноваційної моделі структурної перебудови та зростання економіки, утвердження України, як високотехнологічної держави”. Інноваційна модель потребує державного впливу шляхом прямого втручання в економічні процеси і до опосередкованого впливу завдяки: розробці програми стратегічного розвитку держави; узгодженню розроблених програм з планами економічного розвитку країни; створенню системи державного регулювання та організації діяльності наукової сфери; забезпеченню фінансової підтримки в реалізації інноваційних проектів; розвитку інноваційної інфраструктури і забезпеченні національних кадрів у сфері інноваційної діяльності і т.д.

Відсутність державної підтримки інноваційного розвитку це все одно, що човен який пливе під вітрилами, але без руля.

В останні роки з’явився цілий ряд публікацій українських науковців[2-5], щодо ролі держави та важелів впливу при формуванні і реалізації інноваційної моделі розвитку за умов врахування національних особливостей. Все ж поза увагою залишається адаптування вивченого досвіду до національної економіки. Усе це визначає високу актуальність дослідження даної проблеми.

Постановка задачі Ціллю даної статті є аналіз формування державної інноваційної політики провідними країнами світу та визначення подальших кроків удосконалення інноваційної активності в Україні на основі найкращих надбань сучасного світового економічного досвіду.

Методологія Для вирішення поставлених задач було використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. За допомогою, яких виділено основні протилежності інноваційного розвитку, також досліджено методологічні підходи формування і проведення державної інноваційної політики країн з інноваційним типом розвитку.

Результати дослідження За оцінками експертів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), економічне зростання в інноваційно-актуальних країнах залежить від 50% від технологій, на 25% від ефективності

функціонування суспільних інститутів і на 25% від якості макроекономічного становища[6].

Інноваційна модель економічного розвитку держави стає тим фундаментом, який визнає її економічну міцність у світовому просторі.

При реалізації інноваційного розвитку провідними країнами світу значна увага відводиться ролі держави. Держава є головним дороговказом у науково-технічному просторі, який полегшує вибір правильного інноваційного курсу і бере на себе значні прямі та опосередковані зобов'язання, які не під силу науковому та підприємницькому сектору.

Процес нагромадження та застосування знань – це довготривалий кумулятивний процес, що регулюється інноваційною політикою, - самостійним високопріоритетним напрямком економічної політики будь-якої розвиненої держави. Інноваційна політика являє собою одну зі складових частин державної політики, що поєднують цілий комплекс заходів, включаючи розвиток взаємозв'язків по всьому циклові створення й реалізації інноваційного продукту, а також інтеграцію різних областей політики, що впливають на інноваційний процес[7]. Історично новим феноменом в ринковій економіці є зростаюча роль держави в макроекономічному регулюванні ринкової економіки. Прямі та опосередковані заходи державного регулювання економіки широко відомі в світовій практиці і можуть позитивно вплинути на хід економічних реформ в Україні.

З цією метою розглянемо окремих представників рушійною силою розвитку, яких була державна інноваційна політика.

Першим представником нашого розгляду є Ізраїль. Не так давно Ізраїль був відсталою країною з занепадаючою економікою, внаслідок політично-релігійних протистоянь. Вихідними умовами для «нової» економіки в Ізраїлі були аналогічні українським реаліям: стагнація економіки. Долаючи значні труднощі, та не володіючи ніякими природними ресурсами Ізраїль зумів досягти неймовірних успіхів благоустрою держави за рахунок системи державної підтримки розвитку наукоємних технологій і інновацій та наукового потенціалу. Інтенсивність науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) даної країни у 2006 року складає 4,7% ВВП, що перевищує інтенсивність в усіх країнах ОЕСР. Ізраїль за незначну кількість років стала однією з високотехнологічних держав «hi-tech» технологій. За часткою внутрішніх розробок ВВП країна займає перше місце в світі, а за кількістю венчурних компаній, а їх кількість більше 3000 Ізраїль поступається США. Ці результати були досягнуті в першу чергу за рахунок широкого залучення державних та приватних інноваційних фондів для фінансування венчурних компаній у сфері високих технологій. Також була здійснена конверсія технологій та виважена активна інвестиційна програма

уряду в розвитку технологічного рівня країни, формування та розвиток бізнес-інкубаторів.

Сьогодні ця країна пишається своїми досягненнями. Ця держава вступає в третє тисячоліття на вершині своєї могутності. Головними інструментами дій уряду, які заплановано у XXI столітті розглянуто в таблиці 1.

Таблиця 1. Перелік інструментів державної інноваційної політики Ізраїлю у XXI столітті

Напрямки	Заходи
1. Цілі державної інноваційної політики.	Досягнення інноваційного розвитку за рахунок становлення держави як творця технологій; створення сприятливих умов для наукових та індустріальних парків; підготовка висококваліфікованих кадрів.
2. Стратегічна мета інноваційної політики.	Формування могутньої науково-технологічної держави за рахунок конверсії та людського капіталу; розвиток наукового напрямку, який дозволить розробляти високі технології у відповідності з ресурсними можливостями країни та визначений її історичним минулим; комерціалізація своїх винаходів.
3. Пріоритетні галузі впровадження інноваційних розробок.	Телекомунікації і програмні продукти; біотехнології, хімікалії; галузь електроніки (медична електроніка, електронна оптика, лазерні системи, автоматика і робототехніка); оборонна галузь; сільське господарство.
4. Державні пріоритети при впровадженні інноваційної стратегії.	Державна підтримка спільних досліджень науково-освітніх організацій та промислових підприємств (програма Magnet program); зосередження зусиль на комп'ютерних високих технологіях; подальша діяльність урядової страхової компанії Inbal; впроваджено програму розвитку інкубаторів; подальша діяльність фонду фінансування венчурного бізнесу Yozma; підтримка та створення належних умов, що сприяють роботі науковців в країні; фінансування найбільш пріоритетних напрямів та розвиток наукоємних технологій за рахунок надання субсидій та створення інноваційних фондів; активізація інвестиційних програм уряду.

Другим представником є Великобританія. Дана країна характеризується високим рівнем мілітаризації та витратами на військові замовлення, які в 1980 році становили більше 50% національного бюджету. Це звичайно не сприяло підвищенню ефективності науки. Початок реформ бере свій відлік після нафтової кризи 1973 року.

Інноваційна активність Великобританії розглядається як фактор забезпечення конкурентних позицій на світових ринках. Починаючи з 80-х років, з метою стимулювання розвитку інноваційної активності урядом цієї

країни було ухвалено широку програму приватизації як промислових підприємств, так і науково-дослідних установ. Найбільша увага приділялася приватизації так званих біля ринкових досліджень, тобто досліджень з очікуваним комерційним результатом. Значна увага з боку держави при формуванні інноваційного розвитку приділяється укріпленню зв'язків між фундаментальними дослідженнями і способам впровадження їх результатів в практику. У 90-х роках розпочалась підтримка інноваційного розвитку в країні, яка носила системний характер. Кінець 90-х років знаменувався прийняттям програм стимулювання інноваційної діяльності, направленої перш за все на поширення нововведень. В цей період також виходить в світ Біла книга уряду про науку, техніку та технологію, яка зобов'язала дослідників, які отримували фінансування з бюджету, визначити, хто мав подальше право на використовувати їх нововведення і яка користь була від їх впровадження. Таким чином, була здійснена програма технологічного передбачення. Для прогнозування та визначення перспективних технологій на найближчі 10-20 років, для виділення найкращих способів використання наукового потенціалу та механізмів співпраці науки, промисловості, уряд впровадив у 1993 році програму «Форсайт».

За показником витрат на НДДКР за рахунок приватного бізнесу у 2004 році Великобританія зайняла третє місце. Цьому сприяли активні заходи, які діють з 2002 року, а саме: податковий кредит для середнього та малого бізнесу, діяльність, який кваліфікується, як НДДКР; відміна 40 норм регулюючих діяльність компаній. За розрахунками міністерства фінансів, в результаті податкового кредитування сума економії для малих та середніх підприємств досягла 150 ф.ст. за рік, що складає 1,3 видатків на НДДКР в цьому секторі. Дана податкова пільга поширилась на 4500 фірм з зайнятістю не більше 250 осіб, річний обіг не перевищує 25 млн.ф.ст. (40 млн. євро) і щорічними видатками на НДДКР у розмірі не менше 25 тис.ф.ст. На їх частку припадає близько 10% витрат на НДДКР в приватному секторі.

Ставши членом Євросоюзу в країні впроваджено наступні кроки формування структурних елементів і механізмів здійснення інноваційної політики (табл.2).

Таблиця 2. Перелік інструментів державної інноваційної політики Великобританії у XXI столітті

Напрямки	Заходи
1. Цілі державної інноваційної політики.	Створити конкурентноздатну економіку засновану на знаннях; підвищити інноваційну активність; створити умови для досліджень і освоєння нових технологій, ефективної комерціалізації результатів наукової діяльності та забезпечення якості продукції у відповідності з світовими

	стандартами, просування нової продукції на ринки.
2. Стратегічна мета інноваційної політики.	Підтримка наукової індустрії та забезпечення ефективної комерціалізації результатів їх наукової діяльності; укріплення зв'язків між фундаментальними дослідженнями та впровадження їх результатів у практику; підтримка науково пріоритетні галузі.
3. Пріоритетні галузі впровадження інноваційних розробок.	Електронна галузь; авіаційна, космічна та військова галузі; енергетика особливо ядерна; освіта; машинобудування, перспективні комунікації та обчислювальна техніка; фармацевтична галузь; біотехнологія та генетика; нанотехнології; екологія.
4. Державні пріоритети при впровадженні інноваційної стратегії.	Надання субсидій для наукових досліджень; впровадження програм субсидіювання інноваційної діяльності приватних підприємств; утримання у державній формі власності важливих галузей промисловості і наукових установ; здійснення наукових досліджень, які визначають подальшу стратегію розвитку держави; підвищення інформативності дослідників, менеджерів, викладачів, студентів, школярів з питань інтелектуальної власності; венчурне фінансування та надання субсидій венчурному бізнесу; пільгове оподаткування венчурних фірм та фірм, які здійснюють НДДКР; комерціалізація науково-технічних результатів.

Наступна характеристика побудови інноваційної економіки буде стосуватися Фінляндії, як країни, яка утримує першість у світі (2004 та 2005 роках) за індексом конкурентоспроможності. Шлях до економіки знань став можливим (табл.3), завдяки чітким діям уряду, серед яких: виділення галузей з високими значеннями доданої вартості та продуктивністю праці; зростаюча роль наукових знань і високотехнологічних галузей; наукова інтеграція з країнами Європейського Союзу; співпраця університетів і науково-дослідних інститутів у створенні інноваційних технологій; налагодження співпраці між виробництвом та наукою; модернізація системи професійної освіти; фінансування найбільш ризикових інноваційних проектів та надання пільгового кредитування; створення державних венчурних фондів та технічних дослідних центрів; прискорений розвиток комп'ютерної грамотності серед населення.

Таблиця 3. Перелік інструментів державної інноваційної політики Фінляндії у XXI столітті

Напрямок	Заходи (досягнення)
1. Цілі державної інноваційної політики.	Формування довгострокового випереджувального розвитку завдяки створенню суспільства знань, впровадження інновацій завдяки ефективній взаємодії сфер науки, виробництва та державного управління.

2. Стратегічна мета інноваційної політики.	Збільшення кількості підприємств, в основі діяльності яких лежать інновації і ноу-хау; укріплення організацій, які займаються дослідною діяльністю; довгострокова програма розвитку та фінансова підтримка науки і технології; підтримка ідеології трансграничних університетів, пріоритетний розвиток безплатної освіти.
3. Пріоритетні галузі впровадження інноваційних розробок.	Сфера енергетики та захисту оточуючого середовища; металопродукція і машинобудування; лісова галузь; охорона здоров'я; інформаційна та комунікаційна індустрія та програмні продукти; Вузи; технології будівництва; біотехнології і високі хімічні технології; освоєння космосу та космічного зв'язку; біотехнології; електронна оптика, лазерна система; автоматика і робототехніка.
4. Державні пріоритети при впровадженні інноваційної стратегії	Інтернаціоналізація дослідної і інноваційної діяльності; налагодження зв'язків між провідними країнами і регіонами в галузі технологій; державна інформаційна і фінансова підтримка проведення наукових досліджень і розробок; посилення взаємодії науки і суспільства; конкурсний принцип розподілу державних фінансових засобів на наукові дослідження; залучення громадських організацій для експертної оцінки інноваційних проектів; модернізація традиційних галузей (деревообробна та целюлозно-паперова) фінансування і розвиток інноваційної інфраструктури; пільгове кредитування на технологічні нововведення; сприяння роботі венчурним фондам, технічним дослідним центрам.

Отже, програма дій уряду Фінляндії направлена на стимулювання технологічних змін і саме держава бере на себе тягар інноваційної ініціативи, розвиває кластерну філософію та впроваджує освітні програм інноваційного розвитку країни.

Висновки Аналізуючи досвід Ізраїлю, Великобританії, Фінляндії, які досягли успіху на шляху інноваційного розвитку, можна виділити основні тенденції напряму їхньої інноваційної політики:

1. реалізація державної, законодавчо закріпленої політики сприяння інноваційної діяльності в країні, виокремлення та підтримка високотехнологічних та перспективних галузей майбутнього; створення сприятливого інвестиційного клімату;
2. розвиток інноваційної інфраструктури – інформаційних і технологічних зв'язків, які дають можливість орієнтуватися в сучасному технологічному просторі і залучати інвесторів до фінансування проектів всередині країни;

3. реалізація співпраці між наукою, підприємством, державою та взаємодія приватного та державного сектору;
4. стимулювання процесів навчання та перепідготовки кадрів.

Отже, тільки за рахунок комплексного розвитку усіх перерахованих напрямів можна створити в Україні умови необхідні для успішного впровадження інновацій і розвитку високих технологій, що в довгостроковій перспективі призведе до економічного зростання країни.

Перспективна побудова нової економіки знань в Україні буде успішною, за умов, коли зроблена ставка на ефективне використання світових науково-технічних досягнень і активну державну політику їх освоєння.

Література

1. Карпенко, М. Державне стимулювання інтелектуальної діяльності в Україні [ТЕКСТ] / М. Карпенко // Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – К. : НИСД, 2006. - С. 116. – 250 пр. - ISBN 966-554-071-8.
2. Гейць, В. М., Александрова, В. П., Артёмова, Т. И., Бажал, Ю. М., Барановський, О. И. Економіка України: стратегії і політика довгострокового розвитку [ТЕКСТ] / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К. : Ін-т економ. прогнозів. – Фенікс, 2003. – 1008 с. – 2000 пр. - ISBN 966-342-085-4.
3. Александрова, В. П. Інноваційний потенціал та його роль в економічному розвитку країни [ТЕКСТ] / В.П. Александрова // Наука та наукознавство. – 2003. – № 2. - С. 39-45. – 200 пр. – ISSN 0374-3896.
4. Шкворець, Ю. Створення національної інноваційної системи України як передумови ефективного використання інноваційного потенціалу [ТЕКСТ] / Ю. Шворец // Економіст - № 5. – 2004. - С. 43-48. – 500 пр. – ISSN 1810-3944.
5. Чухно, А. Постіндустріальна економіка : теорія, практика та їх значення для України [ТЕКСТ] / А. Чухно. – К. : Лотос, 2003. – 632 с. – 1000 пр. - ISBN 966-581-393-5.
6. The Global Competitions report 2002-2003. World Economic Forum [Electronic Resource] // Geneva. – Mode of access: www.weforum.org. – Last access: 12-07-2003. – Title from the screen.
7. Геєць, В. М., Семиноженко, В. П. Інноваційні перспективи України [ТЕКСТ]: [наукове видання] / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Константа. : Харків, 2006. - С. 109. – 1500 пр. - ISBN 966-342-085-5.